

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС**

ПРОФЕСІЙНІ ОBOB'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ

ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ ПРАВО
ПІДГОТОВКИ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ
ОСВІТИ У ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 08 ПРАВО
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 ПРАВО

Рекомендовано кафедрою
управління у сфері цивільного захисту на 2023-2024 навчальний рік.
Протокол від 23 серпня 2023 року № 1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Цивільний процес»

2023 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Програма вивчення професійного обов'язкового компонента «Цивільний процес» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є цивільне процесуальне право, як галузь права, що регулює суспільні відносини у сфері здійснення правосуддя у цивільних справах.

Інформація про науково-педагогічного(них) працівника(ів)

Загальна інформація	Аліна Анатоліївна БІЛЕКА
Контактна інформація	
E-mail	bileka_alina@chipb.org.in
Наукові інтереси	аграрне, земельне та екологічне право
Професійні здібності	кандидат юридичних наук, доцент
Наукова діяльність за освітнім компонентом	наукові публікації у фахових виданнях та наукове керівництво дослідженнями здобувачів вищої освіти у науковому предметному гуртку з правознавства «Феміда»

Метою викладання навчальної дисципліни “Цивільний процес” є надання допомоги здобувачам вищої освіти під час підготовки до лекційних та практичних занять шляхом визначення найбільш важливих питань теми, націлити здобувачів вищої освіти на вивчення чинного законодавства та основних теоретичних праць в науці цивільного процесу.

Завдання вивчення дисципліни полягає в засвоєнні здобувачами вищої освіти основних положень чинного цивільного процесуального законодавства України, що регулює суспільні відносини в сфері здійснення правосуддя в цивільних справах та окремих питань примусового виконання постанов суду.

Завданнями вивчення даного курсу є:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти з необхідними джерелами права;
- сприяння глибокому засвоєнню нормативних актів, вміння працювати з ними;
- навчити здобувачів вищої освіти застосовувати норми цивільного процесуального права при вирішенні конкретних правових питань;
- навчити вірно складати процесуальні документи.

Час та місце проведення занять з дисципліни визначається розкладом навчальних занять, затвердженим начальником інституту.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни ПРОФЕСІЙНІ ОBOB'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ		
Рік підготовки		
Семестр	6,7,8	
Обсяг дисципліни:		
- в кредитах ЄКТС	13	
- кількість модулів		
- загальна кількість годин	390	
Розподіл часу за навчальним планом:		
- лекції (годин)	80	
- практичні заняття (годин)		
- семінарські заняття (годин)	90	
- лабораторні заняття (годин)		
- курсовий проект (робота) (годин)		
- інші види занять (годин)		
- самостійна робота (годин)	220	
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)		
- підсумковий контроль (диференційний залік, екзамен)	Залік, іспит, курсова робота 6,7,8 семестр	

Передумови для вивчення дисципліни

Цивільний процес тісно пов'язаний з наступними навчальними дисциплінами: цивільне право, земельне право, сімейне право, трудове право, господарський процес, нотаріат, адвокатура, адміністративний процес, кримінальний процес.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми Право підготовки здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 081 Право вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Код	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, проекти практики)	Кількість кредитів в	Форма контролю	Компетентність (ЗК\СК)

1. ОBOB'ЯЗKOBІ КОМПОНЕНТИ ОПП					
OK 19	Цивільний процес	13	залік, екзамен, курсова робота	1,2,3,7,8 9	7, 8, 11, 12, 13, 15, 16
Загальні компетентності (ЗК)		<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу.</p> <p>ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 3 Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 7 Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 8. Здатність бути критичним та самокритичним.</p> <p>ЗК 9 Здатність працювати в команді.</p>			
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)		<p>СК 7 Здатність застосовувати знання засад, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.</p> <p>СК 8 Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.</p> <p>СК 11 Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.</p> <p>СК 12 Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК 13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.</p> <p>СК 15 Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.</p> <p>СК16 Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.</p>			

Основними програмними результатами навчання є ПРН 1. Визначати переконливість аргументів в процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин; ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання; ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми; ПРН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю; ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; ПРН 7. Складати та

узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами; ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин; ПРН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога і діяти відповідно до отриманих рекомендацій; ПРН 11. Володіти базовими навичками риторики; ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло; ПРН 13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; ПРН 14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності; ПРН 17. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань груп; ПРН 18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи; ПРН 19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; ПРН 21. Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки; ПРН 22. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях; ПРН 23. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

ТЕМА 1. «Судова влада і правосуддя в цивільних справах

Поняття, предмет і система цивільного процесуального права»

Форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави. Судова форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави (поняття та значення).

Поняття про господарське судочинство. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів. Розмежування компетенції загальних і господарських судів.

Поняття про нотаріат. Закон України "Про нотаріат". Повноваження щодо вчинення нотаріальних дій. Розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.

Третейські суди: поняття, види, компетенція. Закон України „Про третейські суди”. Порядок розгляду справ в третейських судах.

Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства). Стадії цивільного процесу.

Поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).

Предмет цивільного процесуального права. Метод правового регулювання цивільних процесуальних відносин.

Джерела цивільного процесуального права.
Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

ТЕМА 2. «Принципи цивільного процесуального права»

Поняття і значення принципів цивільного процесуального права.
Система принципів цивільного процесуального права.

Принцип верховенства права.

Принцип диспозитивності в цивільному процесі.

Принцип змагальності в цивільному процесі.

Принцип процесуальної рівноправності сторін у цивільному процесі.

Принцип пропорційності.

ТЕМА 3. «Цивільні процесуальні правовідносини»

Цивільні процесуальні правовідносини. Поняття, ознаки та підстави виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин.

Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх класифікація.

Об'єкт та зміст цивільних процесуальних правовідносин.

ТЕМА 4. «Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин»

Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. визначення
Склад суду. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Порядок вирішення заявленого відводу(самовідводу). Наслідки відводу суду (судді).

ТЕМА 5. «Учасники судового процесу»

Учасники справи. Склад учасників справи. Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність. Права та обов'язки учасників справи.

Сторони в цивільному процесі. Поняття, процесуальні права і обов'язки сторін. Умови і порядок заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідачів. Наслідки заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідачів.

Процесуальна співучасть. Поняття та види процесуальної співучасті. Умови процесуальної співучасті. Процесуальні права та обов'язки співучасників.

Треті особи в цивільному процесі. Поняття третіх осіб, їх процесуальні права та обов'язки. Підстави та процесуальний порядок залучення (вступу) третіх осіб. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Відміна третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, від первісних позивачів та співпозивачів. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Порядок залучення (вступу) їх до справи. Відміна третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, від співучасників (співпозивачів, співвідповідачів).

Процесуальне правонаступництво. Умови участі у справі правонаступника. Види правонаступництва. Відмінність заміни осіб у процесі у порядку правонаступництва від заміни осіб у порядку заміни

неналежного відповідача належним.

Представники. Поняття, значення та види судового представництва. Законні представники.. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Повноваження представника у суді. Документи, що посвідчують повноваження представника. Представництво в суді як вид правничої допомоги.

Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Підстави та форми їх участі. Їх процесуальні права та обов'язки.

Інші учасники судового процесу. Особи, які є іншими учасниками судового процесу (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, особа, спеціаліст). Їх процесуальні права та обов'язки.

ТЕМА 6. Цивільна юрисдикція

Предметна та суб'єктна юрисдикція.

Інстанцій на юрисдикція.

Територіальна юрисдикція(підсудність).

ТЕМА 7. «Докази та доказування у цивільному процесі»

Мета та етапи доказування у цивільному процесі. Межі доказування у цивільному процесі.

Поняття доказів та засобів доказування у цивільному процесі. Доказові факти.

Предмет доказування. Визначення предмета доказування у конкретних цивільних справах.

Обов'язок доказування і подання доказів. Правові презумпції (поняття, значення). Витребування доказів.

Підстави звільнення від доказування.

Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Достатність доказів.

Класифікація доказів.

Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників. Визнання обставин, відмова від визнання обставин. Допит сторін, третіх осіб та їхніх представників як свідків.

Показання свідків. Порядок допиту свідків. Використання свідком письмових записів. Порядок допиту малолітніх і неповнолітніх свідків. Оголошення показань свідків.

Письмові докази. Порядок дослідження письмових доказів. Оголошення і дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції. Протокол судового засідання як різновид письмових доказів. Повернення оригіналів письмових доказів.

Речові докази. Порядок їх дослідження. Відтворення звукозапису, демонстрація відеозапису і їх дослідження.

Огляд доказів за їх місцезнаходженням. Огляд речових доказів, що швидко псуються. Повернення речових доказів.

Висновок експерта у галузі права. Підстави призначення, зміст висновку та його оцінка.

Електронні докази.

Висновок експерта. Підстави і порядок призначення експертизи. Обов'язкове призначення експертизи. Комісійна експертиза. Комплексна експертиза. Додаткова і повторна експертиза.

Судові доручення щодо збирання доказів. Порядок їх оформлення та виконання.

Забезпечення доказів. Підстави, способи і порядок забезпечення доказів.

ТЕМА 8. «Процесуальні строки»

Процесуальні строки. Поняття, види та порядок обчислення процесуальних строків. Початок перебігу процесуальних строків. Закінчення процесуальних строків.

Зупинення процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків. Поновлення та продовження процесуальних строків.

ТЕМА 9. «Судові виклики та повідомлення»

Судові повістки і оголошення про виклик у суд. Повістка-повідомлення.

Порядок вручення судових повісток.

ТЕМА 10. «Судові витрати».

Поняття та види судових витрат.

Судовий збір. Порядок обчислення та сплати. Порядок повернення судового збору.

Витрати, що пов'язані з розглядом справи.

Розподіл судових витрат між сторонами. Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження або залишення позову без розгляду.

ТЕМА 11 «Заходи процесуального примусу»

Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

Види заходів процесуального примусу. Попередження. Видалення із залу судового засідання. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Відмінність від витребування доказів. Привід свідка. Штраф.

ТЕМА 12. «Позовне провадження»

Право на судовий захист. Поняття і сутність позовного провадження.

Письмові заяви учасників. Заяви по суті. Заяви з процесуальних питань.

Поняття позову та його елементи. Види позовів.

Забезпечення позову. Способи забезпечення позову. Розгляд заяви про забезпечення позову.

Відкриття провадження у справі. Пред'явлення позову. Позовна заява та її реквізити. Об'єднання та роз'єднання кількох позовних вимог.

Підготовче провадження. Підготовче засідання. Подання відзиву, відповіді на відзив та заперечення.

Врегулювання спору за участю судді. Підстави, порядок, строки.

Мирова угода. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання позову.

Розгляд справи по суті. Судове засідання, порядок його проведення. Закриття і зупинення провадження у справі. Залишення позову без розгляду.

Судові рішення. Види судових рішень. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення. Зміст рішення. Проголошення рішення.

Розгляд справ у порядку спрощеного провадження.

Заочний розгляд справи. Умови проведення та порядок заочного розгляду справи. Заочне рішення. Заява про перегляд заочного рішення. Скасування та оскарження заочного рішення.

ТЕМА 13. «Наказне провадження»

Поняття та особливості наказного провадження. Вимоги за якими може бути виданий судовий наказ. Підсудність. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу чи її повернення. Судовий збір за подання заяви про видачу судового наказу. Підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу. Наслідки повернення заяви або відмови в її прийнятті.

Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу.

Зміст судового наказу. Надіслання боржникові копії судового наказу. Форма і зміст заяви про скасування судового наказу та строки її подання. Розгляд заяви про скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві. Скасування судового наказу.

Скасування судового наказу. Заява про скасування судового наказу, її форма та зміст, строки подання. Розгляд заяви про скасування судового наказу.

ТЕМА 14. «Окреме провадження»

Загальна характеристика окремого провадження в цивільному судочинстві. Поняття окремого провадження. Справи, що розглядаються в порядку окремого провадження. Порядок розгляду справ окремого провадження.

Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.

Розгляд судом справ про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.

Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.

Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.

Розгляд судом справ про усиновлення.

Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.

Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.

Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою.

Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.

Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.

Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.

Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

ТЕМА 15. «Перегляд судових рішень»

Апеляційне провадження. Суди апеляційної інстанції. Апеляційна скарга, строк і порядок її подання. Апеляційний розгляд.

Касаційне провадження. Суд касаційної інстанції. Касаційна скарга, строк і порядок її подання. Касаційний розгляд.

Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Підстави перегляду. Строк і порядок подання заяви. Розгляд заяви.

ТЕМА 16. «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб). Відновлення втраченого судового провадження. Судовий контроль за виконанням судових рішень.»

Загальна характеристика примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб). Звернення судового рішення до виконання. Негайне виконання судового рішення.

Рішення суду, що звертаються до примусового виконання і виконавчі документи. Зміст виконавчого листа. Видача дубліката виконавчого листа. Строк пред'явлення виконавчих документів до виконання.

Повноваження суду, щодо питань виконавчого провадження. Відстрочка і розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання, роз'яснення рішення.

Поворот виконання судових рішень. Порядок вирішення питання про поворот виконання судових рішень. Строк подання заяви про поворот

виконання судових рішень.

Порядок відновлення втраченого судового провадження. Особи, які мають право звернення до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження. Підсудність заяви. Зміст заяви про відновлення втраченого судового провадження. Розгляд справи. Рішення суду про відновлення втраченого судового провадження.

Судовий контроль за виконанням судового рішення. Право на звернення зі скаргою до суду. Строки, порядок звернення зі скаргою. Судове рішення за скаргою.

ТЕМА 17. «Цивільні процесуальні права іноземних осіб. Провадження у справах за участю іноземних осіб. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні»

Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб.

Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів.

Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів. Угоди про правову допомогу у цивільних справах.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семинарські	Практичні	Лабораторні	Самостійна	
Тема 1. Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет і система цивільного процесуального права		4	4			13	
Тема 2. Принципи цивільного процесуального права		4	4			13	
Тема 3. Цивільні процесуальні		4	4			13	

правовідносини							
Тема 4. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин		4	4			13	
Тема 5. Учасники судового процесу		4	4			13	
Тема 6. Цивільна юрисдикція		4	6			13	
Тема 7. Докази та доказування у цивільному процесі		4	6			13	
Тема 8. Процесуальні строки		4	6			13	
Тема 9. Судові виклики і повідомлення		4	6			13	
Тема 10. Судові витрати		6	6			13	
Тема 11. Заходи процесуального примусу		4	6			13	
Тема 12. Позовне провадження		6	6			13	
Тема 13. Наказне провадження		6	6			13	
Тема 14. Окреме провадження		6	6			13	
Тема 15. Перегляд судових рішень		6	6			13	
Тема 16. Виконання судових рішень. Судовий контроль. Відновлення втраченого провадження		6	6			13	
Тема 17. Цивільні процесуальні права іноземних осіб. Провадження у справах за участю іноземних осіб. Визнання і виконання рішень іноземних судів в Україні		4	4			12	
Всього за семестр :	390	80	90	-	-	220	Залік, Екзамен, Курсова робота

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань:

Теми рефератів

1. Місце цивільного процесу в правовій системі України.
2. Міжнародні джерела цивільного процесу України.
3. Принцип диспозитивності в цивільному процесі.
4. Процесуальна співучасть.
5. Види представництва.
6. Повноваження адвоката у цивільному процесі.
7. Класифікація доказів.
8. Письмові докази.
9. Речові докази.
10. Експертиза у цивільному процесі.
11. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз.
12. Заходи процесуального примусу.
13. Розгляд заяви про забезпечення позову та виконання ухвали про забезпечення позову.
14. Види позовів та їх особливості.
15. Мирова угода у цивільному процесі.
16. Врегулювання спору за участі судді.
18. Судове засідання та його складові частини.
19. Закриття провадження у справі.
20. виправлення недоліків судового рішення.
21. Законна сила судового рішення (судового наказу та ухвали).
22. Розгляд справ у порядку спрощеного провадження.
23. Справи про усиновлення.
24. Справи про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку.
25. Судовий наказ. Скасування судового наказу.
26. Право на апеляційне оскарження та процесуальний порядок його реалізації.
28. Суд касаційної інстанції.
29. Касаційний розгляд.
30. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
31. Оскарження рішення третейського суду, оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу.
32. Повноваження суду щодо питань виконання судових рішень.
33. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби.
34. Відновлення втраченого судового провадження.
35. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб, які беруть участь у цивільному процесі України.

36. Міжнародні угоди про правову допомогу у цивільних справах.
37. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів.

Теми наукових робіт

1. Співвідношення цивільного права та цивільного процесу.
2. Історія становлення принципу змагальності.
3. Особливості дослідження окремих видів доказів.
4. Засоби доказування в цивільних справах.
5. Експертиза у цивільному процесі.
6. Цивільний позов у кримінальному процесі.
7. Участь прокурора у цивільному процесі.
8. Заочний розгляд справи у цивільному процесі.
9. Захист прав та інтересів відповідача у цивільному процесі.
10. Мирова угода у цивільному процесі.
11. Історія виникнення інституту апеляції.
12. Нотаріальний процес.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Форми поточного та підсумкового контролю

Засоби оцінювання

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок здобувачами вищої освіти з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні

роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Здобувач вищої освіти, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переведу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем) (**Результат навчальних занять за семестр** / **Результат самостійної роботи за семестр**) **10**

Критерії оцінювання

КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	
Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі.	
Підсумкові бали навчальної дисципліни = Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем) + Кількість балів за підсумковим контролем	

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою - ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	

35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів вищої освіти, залікових книжках. **Присутність здобувачів вищої освіти на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів вищої освіти становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

<i>Підсумкові бали навчальної дисципліни</i>	<i>Загальна кількість балів підсумковим контролем</i>	<i>Кількість балів за підсумковим контролем</i>
--	---	---

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії).

Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Здобувачам вищої освіти, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 50 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Здобувачам вищої освіти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Інституту. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 50 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Інституту.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену чи заліку), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

<i>Підсумкові бали навчальної дисципліни</i>	<i>Підсумкові бали за поточний семестр</i>	<i>Підсумкові бали за попередній семестр</i>	2
--	--	--	---

Оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань) та підсумкового контролю визначені Кафедрою, зокрема щодо засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної роботи.

Перелік теоретичних питань для підготовки до підсумкового контролю:

1. Форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави.
2. Поняття про господарське судочинство. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів. Розмежування компетенції загальних і господарських судів.
3. Поняття про нотаріат. Закон України "Про нотаріат". Повноваження щодо вчинення нотаріальних дій. Розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.
4. Третейські суди: поняття, види, компетенція.
5. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства). Стадії цивільного процесу.
6. Поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).
7. Предмет цивільного процесуального права. Метод правового регулювання цивільних процесуальних відносин.
8. Джерела цивільного процесуального права.
9. Поняття і значення принципів цивільного процесуального права. Система принципів цивільного процесуального права.
10. Принцип диспозитивності в цивільному процесі.
11. Принцип змагальності в цивільному процесі.
12. Принцип процесуальної рівноправності сторін у цивільному процесі.
13. Цивільні процесуальні правовідносини.
14. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх класифікація.
15. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
16. Цивільна юрисдикція. Види юрисдикції.
17. Поняття підсудності. Види підсудності. Наслідки порушення правил підсудності.
18. Учасники судового процесу.
19. Сторони в цивільному процесі.

20. Процесуальна співучасть.
21. Треті особи в цивільному процесі.
22. Процесуальне правонаступництво. Поняття й умови участі у справі правонаступника.
23. Судове представництво.
24. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
25. Інші учасники цивільного процесу.
26. Поняття, мета та етапи доказування у цивільному процесі.
27. Поняття судових доказів та засобів доказування у цивільному процесі.
28. Предмет доказування.
29. Обов'язки доказування і подання доказів.
30. Підстави звільнення від доказування.
31. Належність доказів та допустимість доказів.
32. Класифікація доказів.
33. Пояснення сторін, третіх осіб, їх представників.
34. Показання свідка.
35. Письмові докази.
36. Речові докази.
37. Огляд доказів за їх місцезнаходженням. Огляд речових доказів, що швидко псуються. Повернення речових доказів.
38. Висновок експерта.
39. Електронні докази.
40. Судові доручення щодо збирання доказів.
41. Забезпечення доказів.
42. Процесуальні строки.
43. Зупинення процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків. Поновлення та продовження процесуальних строків.
44. Поняття та види судових витрат.
45. Судовий збір: порядок обчислення та сплати.
46. Витрати, що пов'язані з розглядом справи.
47. Розподіл судових витрат між сторонами.
48. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.
49. Право на судовий захист. Поняття і сутність позовного провадження. Поняття позову та його елементи. Види позовів.
50. Пред'явлення позову. Позовна заява та її реквізити. Об'єднання та роз'єднання кількох позовних вимог.
51. Право на судовий захист відповідача. Заперечення відповідача проти позову. Зустрічний позов.
52. Мирова угода. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання позову.
53. Забезпечення позову.
54. Відкриття провадження у справі.
55. Підстави для відмови у відкритті провадження.
56. Залишення позовної заяви без руху. Повернення заяви.
57. Поняття та значення підготовчого провадження. Підготовче засідання.

58. Врегулювання спору за участю судді.
59. Поняття і значення стадії розгляду справи по суті.
60. Судове засідання.
61. Підготовча частина судового засідання.
62. З'ясування обставин та дослідження доказів.
63. Судові дебати. Порядок ухвалення і проголошення судового рішення.
64. Фіксування цивільного процесу.
65. Підстави і наслідки відкладення розгляду справи, оголошення перерви в розгляді справи.
66. Підстави і наслідки зупинення провадження у справі.
67. Закінчення справи без ухвалення судового рішення.
68. Поняття і види судових рішень.
69. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення.
70. Питання, які вирішуються судом під час ухвалення рішення. Зміст судового рішення як процесуального документа.
71. Засоби усунення недоліків рішення судом, який його постановив.
72. Законна сила судового рішення.
73. Ухвала суду. Окрема ухвала
74. Розгляд справ у порядку спрощеного провадження.
75. Поняття та особливості заочного розгляду цивільної справи.
76. Заочне рішення та його перегляд.
77. Поняття та особливості наказного провадження. Вимоги за якими може бути виданий судовий наказ.
78. Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу.
79. Зміст судового наказу.
80. Загальна характеристика окремого провадження в цивільному судочинстві.
81. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.
82. Розгляд справ судом про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.
83. Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.
84. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
85. Розгляд судом справ про усиновлення.
86. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
87. Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.
88. Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.
89. Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою.
90. Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у

- примусовому порядку.
91. Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.
  92. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, що містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб.
  93. Загальна характеристика апеляційного провадження. Суди апеляційної інстанції.
  94. Право апеляційного оскарження. Строки апеляційного оскарження. Форма і зміст заяви про апеляційне оскарження і апеляційної скарги.
  95. Порядок подання заяви про апеляційне оскарження і апеляційної скарги. Порядок прийняття апеляційної скарги до розгляду.
  96. Підготовка розгляду справи апеляційним судом. Призначення справи до розгляду в апеляційному суді.
  97. Порядок розгляду справи апеляційним судом. Межі розгляду справи судом апеляційної інстанції.
  98. Повноваження апеляційного суду.
  99. Постанова суду апеляційної інстанції. Законна сила постанови суду апеляційної інстанції.
  100. Загальна характеристика касаційного провадження.
  101. Відкриття касаційного провадження. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги. Відмова у відкритті касаційного провадження.
  102. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції. Межі розгляду справи касаційним судом.
  103. Повноваження суду касаційної інстанції.
  104. Постанова суду касаційної інстанції.
  105. Загальна характеристика перегляду рішень у зв'язку з переглядом судових рішень Верховним Судом України.
  106. Загальна характеристика перегляду рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
  107. Звернення судових рішень до виконання. Негайне виконання судових рішень
  108. Поворот виконання судових рішень, постанов.
  109. Судовий контроль за виконанням рішень.
  110. Порядок відновлення втраченого судового провадження.
  111. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб.
  112. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів.
  113. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів. Угоди про правову допомогу у цивільних справах.

Політика викладання навчальної дисципліни

Жодні форми порушення академічної доброчесності або нетерпимості не толеруються.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна

1. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.
2. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. КройЦ58 тор та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2022. – 336 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. –1996. –№ 30. – Ст. 141.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. -238 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України// Відомості Верховної Ради України. –2005. –№ 35-36. –№ 37. – Ст. 446 (з наступними змінами і доповненнями).
6. Господарський процесуальний кодекс України: у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, із змінами, внесеними згідно із Законом № 2234-VIII від 07.12.2017 : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. – 185 с.
7. Закон України “Про звернення громадян” // Відомості Верховної Ради України. –1996.–№ 47.–Ст. 256. (з наступними змінами і доповненнями).
8. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. - № 48. - ст.436.
9. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // Відомості Верховної Ради України. –2013.– № 27.–Ст. 282 (з наступними змінами та доповненнями)
- 10.Закон України “Про прокуратуру” // Відомості Верховної Ради України. – 2015. –№ 2-3. – Ст. 12 (з наступними змінами та доповненнями).
- 11.Закон України ”Про міжнародні договори України” // Відомості Верховної Ради. – 2004. –№50. – Ст.540.
- 12.Закон України „Про третейські суди”// Відомості Верховної Ради України. – 2004. –№ 35. – Ст. 412 (з наступними змінами і доповненнями).
- 13.Закон України „Про нотаріат” // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383 (з наступними змінами і доповненнями).
- 14.Закон України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 24. – Ст. 207
- 15.Закон України «Про судовий збір» від 8.07.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2012. - № 14. – Ст. 87 (з наступними змінами та доповненнями)
- 16.Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - №28. – Ст. 232 (з наступними змінами та доповненнями)

17. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 грудня 2009 р. № 2.
18. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 г. № 9.
19. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» від 30 травня 1997р. № 7.
20. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. №8 із наст. змінами.

Допоміжна

21. Андронов І.В. Судові рішення в цивільному процесі України: проблеми термінології / І.В. Андронов // Актуальні проблеми держави і права – 2012. – Вип. 66. – С. 287-293.
22. Актуальні проблеми виконавчого провадження : Навч. посібник / Під ред. д.ю.н. І.В. Спасибо-Фатєєвої. К., Центр комерційного права, 2009. – 82 с.
23. Аветисян Р.Н., Кройтор В.А. Зразки позовних заяв за сімейними справами. Науково-практичний посібник. Серія «Практика і закон». – Харків: Юрsvіт, 2006.
24. Вільчик Т. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі / Т.Вільчик // Право України. – 2014. - № 11. – С. 243-250.
25. Глущенко С. Концептуальні нариси єдиної судової юрисдикції / С Глущенко // Право України. – 2014. - № 11. – С. 219-232.
26. Завальнюк В.В. Правосуддя в Україні: антропологічний вимір // Актуальні проблеми держави і права – 2012. – Вип. 64. – С. 16-21.
27. Костенко М.А. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як міжнародний стандарт прав людини / М.А. Костенко // Право і суспільство. – 2014. - № 4. – С.20-26.
28. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова та ін; за ред. В. В. Комарова. – Харків: Право, 2011. – 1352 с.
29. Цивільний процес України: академічний курс: Підручн. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. – 848 с.
30. Островська Л.А. Деякі аспекти представництва прокурором інтересів громадянина в суді // Актуальні проблеми держави і права – 2015. – Вип. 65. – С. 451-456.
31. Практика судів України в цивільних справах // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 1995. – № 2.
32. Практика судів України в цивільних справах // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 1995. – № 3.
33. Позовне провадження : моногр. / за ред. В. В. Комарова. – Х., 2011. – 552 с.
34. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства / За заг. ред. В.В. Комарова. – Х., 2008р.
35. Соколянський Д.В. Мирова угода сторін у цивільному судочинстві

- України: постановка проблеми// Актуальні проблеми держави і права. – 2016. – Вип. 66. – С. 348-353.
36. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі: Науково-практичний посібник. (Серія: Процесуальні науки) – К. : Видавець Фурса С.Я., КНТ, 2005.
37. Цивільний процес: навч. посібник / за заг. ред. Кройтора В.А. Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – 266 с.
38. Цивільний процес: Навч. посіб. / А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін. – За ред. Ю. В. Білоусова. – К.: Прецедент, 2005.
39. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи: Науково-практичний посібник. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2007.
40. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2007
41. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підручн. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Концерн “Видавничий Дім „Ін Юре”, 2005.
42. Штефан О.О. Позовне провадження у справах з авторських і суміжних правовідносин у цивільному судочинстві України. – К., 2003. – 236 с.
43. Ясинок М. М., Кройтор В. А. Принципи усності, безпосередності та безперервності в цивільному судочинстві: Монографія. – Харків. : Еспада, 2007. – 152 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

44. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
45. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>
46. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
47. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>

Розробник:

Доцент кафедри управління у сфері
цивільного захисту факультету
цивільного захисту,
кандидат юридичних наук, доцент

Аліна БІЛЕКА